
ПРИКАЗ

ПРОСВЕТНА ИСТОРИОГРАФИЈА У СРБИЈИ

Јасна Љ. Парлић-Божовић (2011): *Историја педагошких идеја у Србији*. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 24 cm, 117 стр.

Културнопросветни живот Срба кроз историју имао је пуно осцилација. Монографија *Историја педагошких идеја у Србији* представља врсту националне историје педагогије која на једном месту окупља основне мисли класика српске педагогије. Рад је резултат истраживања у оквиру научног пројекта *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Поуке и искуства прикупљени у делима класика српске педагошке теорије и праксе представљају надахнуће младим педагошким радницима. У монографији је направљен одабир најзаслужнијих педагога Србије из различитих епоха и етапа развоја друштва који су радили на унапређењу наставе, васпитања и педагогије. Водећи се унапред наведеним идејама, ауторка је желела да књигом националне историје педагогије окупи на једном месту све истакнуте српске мислиоце. Парлић-Божовић је овом стручном монографијом задовољила потребе које су већ дуже време биле присутне на пољу националне историје педагогије.

Временска подела у књизи следи временски развитак светске историје и историје Европе, као и Србије у тим оквирима. У Србију су кроз историју културе и педагогије стизали утицаји из различитих делова Европе, док су неки долазили преко Војводине, Новог Сада и Земунa. Парлић-Божовић је синтезом одабраних педагога успела да да јаснију слику струјања европских и оновремених српских схватања. Заједничка црта свих педагога у књизи јесте списатељски опус, који је базиран на корисним темама, и повезан је са радом у школи. Говорећи о публикацији Парлић-Божовић истиче: *Ставови српских педагошких класика имају*

непроцењиву вредност, као и национална историја педагогије. Стога им и припада значајно место у националној историји педагогије, јер је наш народ имао истакнуте мислиоце на многим педагошким подручјима. Подељена садржајно на три поглавља: *Најстарији облици васпитања код српског народа, Прве школе и писменост*, док је треће посвећено педагозима и због форме и боље прегледности обухвата петнаест тематских целина, у оквиру којих сваки мислилац добија заслужено место према доприносу педагошкој науци. Иначе, монографија презентује рад најангажованијих педагошких историографа у Србији.

У првом поглављу, *Најстарији облици васпитања код српског народа*, ауторка, полазећи од најстаријих облика васпитања код српског народа, константује да су Словени доласком на Балканско полуострво били под утицајем Истока и Запада, Цариграда и Рима. Заправо, они срећу два најкултурнија народа, што ће допринети да се словенска деца образују и васпитају под утицајем обеју култура. Временом код српског живља на истоку доминацију добија источни – византијски свет. На тај начин долази и до разлика у васпитавању омладине. Временом, према економској моћи породица, образују се и млади.

Друго поглавље – *Прве школе и писменост* – даје ретроспективу историје Словена од доласка на Балканско полуострво до, јако значајног момената за историју педагошких идеја, појаве словенског писма, првих књига на словенском језику и отварања првих словенских школа заслугом Ћирила и Методија. Смрћу учене браће улогу васпитача обављају њихови ученици ширећи просветне и васпитне идеје. Снажна средње-вековна српска држава за време Немањића имала је добро изграђен школски систем попут већ постојећег у Византији. Дакле, врсте школа, садржај рада, методе и облици рада, као и учбеници били су истоветни и код једних и код других. Просветна средишта била су концентрисана у црквама и манастирима. Улога Немањића била је огромна у изграђивању школства. Најбољи представник Растко Немањић временом постаје оснивач књижевне школе у Хиландару као и Жичке школе, која је формирана при епископији и добила ранг теолошког факултета. У свом раду оставио је траг одличног зачетника и оснивача на пољу просвете и школства.

Треће поглавље, у коме се истичу педагошка схватања мислилаца педагогије, започиње другом половином осамнаестог и траје до прве половине деветнаестог века када долази до снажног хуманистичко-просветитељског покрета. Иначе, цео осамнаести век обележила је велика подела српског народа између два велика царства Отоманског на југу и Аустријског на северу. У таквом систему поделе турска управа била је мање развијена за разлику од аустријске која је била савршенија и самим тим ефикаснија. Најпознатији представници прогресивних педагошко-дидактичких погледа унутар хуманистичко-просветитељског покрета нововековне педагогије (емпиризам, натурализам и просветитељство)

били су: Теодор Јанковић Миријевски, Доситеј Обрадовић, Вук Стефановић Караџић, Светозар Марковић, Васа Пелагић и Ђорђе Натошевић. Сви поменути настојали су да осавремене школство интензивнијим коришћењем наставних средстава, одстрањивањем механичког учења, као и вођењем бриге о индивидуалности ученика. Поред тога, велика пажња је посвећена стручном оспособљавању будућих учитеља преко течајева, семинарија и теоријских и практичних педагошких дидактичко-методичких знања. Отворене су многобројне школе које су биле независне од цркве и ослобођене схоластичких убеђења и у којима је примењивана наука у различитим експериментима. Први министар просвете у поробљеној Србији, Доситеј Обрадовић, радио је на спровођењу плана за уређивање и просвећивање нове српске државе.

Почетак друге половине деветнаестог века обележава трећи временски период у оквиру кога су решавана бројна педагошка питања. Најзначајнији представник је Војислав Бакић који је целокупан свој рад посветио предшколском, школском и послешколском васпитању. Његов опус чини велики број стручних радова и публикација. Бакић сматра да предмет педагогике теба да буде „васпитање појединих људи и усавршавање рода човека.“ О педагогији говори као о науци о васпитању, општој и примењеној, стављајући њен предмет у ранг са именом васпитања. Корак даље иде Милош Р. Милошевић који инсистира на коришћењу игре у учењу, јер је увидео значај дечије игре у интелектуалном и емоционалном развоју личности. Сем тога, створио је комплексну теорију под утицајем културне педагогије према којој „образовање практичног мишљења за разумевање стварности, практичне, естетичке свести за осећање лепоте у животу и раду, као и практичне моралне свести, која схвата реалне моралне односе како појединаца, тако и друштвених група, јесте база за васпитање и развој појединца и друштва.“ Дакле, задатак педагогије јесте да себи прилагоди све аспекте битне за васпитање и развој појединца и друштва користећи се максимално достигнућима свих других друштвених наука.

Посматрајући развој педагошке мисли, Парлић-Божовић посебно место посвећује врсном, студиозном, критички настројеном научном раднику за практична и теоријска питања педагошке науке, Војиславу Младеновићу. На основу Младеновићевих истраживања сазнајемо да су најелементарнији појмови на којима се заснива образовање су: народно образовање, универзитетско, академско, формално, материјално као и образовање учитељског кадра.

Истакнути педагошки ствараоц и професор педагогије, чији су радови о предшколском и породичном васпитању широких видика, припада Јовану Миодраговићу. Он је својом критиком „старе“ школе у значајној мери утицао на унапређивање наставне праксе у складу са захтевима „нове“ школе. Један од најистакнутијих педагога Србије, који је живот и дело посветио образовању и васпитању, један од првих критичара хер-

бартизма у српској педагогији био је Сретен Ацић. Заступао је идеју да су осећања веома важна, јер су главни покретач воље. Следећи мислилац, Љубомир Протић истиче да циљ образовања јесте образовање моралног карактера. Морално осећање је извор доброте, среће, љубави и човечности. Према његовом схватању, васпитање је везано за почетак индивидуалног живота. Дакле, почиње рођењем, а завршава се сазревањем личности.

Период између два светска рата карактерише покрет за „нову школу” и „савремено васпитање“. Педагошка схватања сврстала су Вићентија Ракића у ред најзначајнијих српских класика који су обогатили педагошку теорију и праксу. Он је први српски педагог који је напустио нормативну педагогију и први је код Срба увео курсеве из „социологије узгајања“. Донео је нови тип дидактике који комбинује „школу рада“ и „школу учења“ и утемељио је социологију васпитања.

У оквиру закључних разматрања Јасна Парлић-Божовић истиче да су сви поменути педагози кроз историју педагошких идеја имали једну универзалну истину да се процес васпитања кроз историју и развој друштва у Србији увек остваривао у знаку подређивања младих старијима. Старији су користили утицај да наметну циљ, садржај, начин и облик формирања младих. Међутим, код образовања је могућа и обртна ситуација – да млађи нараштаји образују старије.

Педагошка учења свих поменутих мислилаца прилог су не само педагошком стваралаштву већ и другим научним дисциплинама. Труд који су „одабрани“ педагози кроз историју показали представља богат опус педагошких учења Србије који је увећао њено целокупно педагошко стваралаштво. Захваљујући поменутиим класицима српске педагошке мисли, унапређена је педагошка култура, васпитање и образовање у Србији. Такође, заједничка црта ових педагога огледа се и у богатом списатељском опусу, који је заснован на њиховом великом искуству рада у школи.

Последње странице публикације обухватају списак коришћене литературе за писање ове драгоцене студије. Иначе, велики значај монографије огледа се у обезбеђивању публикације која ће задовољити потребе два предмета – Историја педагошких идеја у Србији и Национална историја педагогије – на студијама педагогије. Монографија „Историја педагошких идеја у Србији” веома је важна за српску педагогију, јер је једна од првих на том пољу, али, истовремено, представља и увертуру за даља истраживања.

Милена Жикић, професор историје,
студент докторских студија
на Филозофском факултету у Нишу